

През май тази година** се навършват 50 години от рождението на бележития наш математик Кирил Дочев. Той не успя да се реализира напълно, защото ни напусна твърде млад. Чувствителният му характер и някои житейски трудности също бяха пречка за развитието му. Но въпреки това той ни поразява със самобитността на мисленето си, със силата и значението на въздействието си и с обема на онова, което направи за българската математика.

Кирил Дочев е роден на 25 май 1930 г. През 1948 г. завършва средното си образование в София, а през 1952 г. — специалността математика в Софийския университет. След това една година е учител по математика в гр. Гоце Делчев. По настояване на неговия приятел Емануил Димитров през учебната 1953/54 г. е вече асистент в катедрата по висша математика на Висшия минно-геоложки институт в София. Там работи под ръководството на известния наш математик Георги Георгиев. През 1959 г. е избран за научен сътрудник в едно от най-подходящите у нас места за творческа дейност в областта на математиката — Математическия институт на Българската академия на науките, с директор големият наш математик Никола Обрешков. Тогава институтът беше едно романтично място с малоброен и млад персонал, със спокойна приятелска и творческа атмосфера. Тук талантът на Дочев разцъфна твърде бързо. Неговите успехи бяха скоро забелязани и от приятелите му, и от онези, които отговаряха за развитието на нашата наука. През 1965 г. Кирил Дочев е избран за доцент при катедрата по висша алгебра при Софийския университет, а от 1967 г. е ръководител на тази катедра и на секцията по алгебра при Математическия институт на Българската академия на науките. След интеграцията на Математическия факултет на Софийския университет с Математическия институт на Академията през 1971 г. тези две звена се сляха и образуваха сегашния сектор по алгебра при Единния център по математика и механика. Кирил Дочев беше назначен за негов ръководител и остана на този пост до 10 август 1976 г., когато почина внезапно при нещастен случай.

* Препечатано с малка адаптация от списание "Математика", 1980, кн. 5, стр. 2—12

** Става дума за 1980 г. (Бел. ред.).

Педагогическата дейност на Дочев е огромна. Тридесет и петте до четиридесет часа седмично упражнения по висша математика, които той редовно водеше в Минно-геоложкия институт от 1953 до 1959 г., силно контрастират с броя на часовете, които имат сегашните асистенти от Единния център. Едновременно с работата си в Академията от 1959 до 1965 г. той водеше и упражнения по диференциално и интегрално смятане към едноименната катедра в университета, ръководена от проф. Я. Тагамлици. Тогава четеше и спецкурс по банахови алгебри към същата катедра. След основаването на Пловдивския университет водеше там курсове по алгебра и теория на числата. От 1965 г. започна да чете в Софийския университет лекции по линейна алгебра, висша алгебра, теория на числата, обща алгебра, алгебрични числа, теория на Галоа и др. Тази дейност особено нарасна в количествено отношение през 1967 г., когато почина доцент Йордан Дуйчев. Тук трябва да прибавим и всички грижи на Дочев за осъвременяване на обучението, писане на учебници, сборници от задачи и др. учебни пособия.

Наред с тези преки служебни задължения, които изпълняваше великолепно, той се бенаварил и с много други. Да отбележим само студентските кръжоци, студентските и ученически конкурси и олимпиади, които получи нов облик под неговото въздействие. Той ръководеше нашите студентски отбори на няколко балканиади, а също така и ученическите ни отбори за Международната математическа олимпиада. Активно участваше в определянето на учебното съдържание по математика в средните училища. Не се щадеше и се раздаваше без остатък.

Всичко това продължи години — фактически до смъртта му, но по непонятни причини не беше забелязвано и неговата дейност не беше оценена. Изглежда, това постепенно наруши равновесието му. На Международната математическа олимпиада, проведена в Бургас през 1975 г., където той ръководеше координаторския екип, всички забелязаха, че е вече твърде болен.

Той беше обаятелен и талантлив. Съчетаването на тези две качества му осигури авторитет, на какъвто малцина са се радвали. Авторитетът основан на уважение и доверие. Това му позволяваше с лекота да извършва организационна дейност. Така например секторът по алгебра заедно с цялата творческа атмосфера в него бе създаден от Дочев, така да се каже, с един замах.

Винаги съм бил поразяван от това негово вродено качество на водач, на когото с удоволствие се подчиняваш. Нямахше нужда той да говори дълго за да убеди другите в правотата си. Напротив, това ставаше толкова икономично, с толкова малко думи, че името му някак естествено се свързва с фразата на Луис Карол: „*Котаракът изчезна, но усмивката му остана*“. Спомням си една драматична защита на дисертация от края на шестдесетте години: Много авторитетни хора се изказаха против и за аудиторията стана ясно, че ако се пристъпи към гласуване, защитата ще бъде провалена. Тогава Дочев кратко защити кандидата и дисертацията. Той погледна нещата от такъв ъгъл, че повечето от членовете на съвета видяха в обсъжданата работа качествата на кандидатската дисертация въпреки отделните ѝ недостатъци.

Могат да се дадат още много такива примери. Да разгледаме нещо, което е по-близо до читателя* — участието на Дочев в Международната математическа олимпиада.

* Статията е предназначена за ученици (препечатана е от сп. „Математика“).

Той стана научен ръководител на българския отбор в края на шестдесетте години и остана титуляр съвсем кратко — до доброволното му оттегляне през 1972 г. Без да омаловажавам онова, което е било направено преди него, ще отбележа, че за краткото си участие Дочев успя да преобрази тази дейност. Интензивността беше една от характерните му черти. Той веднага съобрази, че чрез олимпиадата може да се развие широка извънкласна работа по математика, а самата олимпиада трябва да бъде само финален етап, по-скоро критерий за качеството, а не цел. Осигури си активната подкрепа на Министерството на просветата в лицето на тогавашния инспектор Д. Серафимов и създаде щаб, който да му помага в осъществяването на всичко това. В него особено активно участваха Л. Давидов, Хр. Лесов, В. Петков, Ив. Тонов, Вл. Чуканов и отчасти пишещият тези редове. Дочев великолепно разбираше, че тази извънкласна работа няма да даде плодове веднага. След оттеглянето му от олимпиадите създадената от него организация и стил на работа продължиха да съществуват, а първите сериозни резултати се появиха едва в годината на неговата смърт.

Наред с голямата педагогическа дейност и почти спонтанната му организационна работа Кирил Дочев направи немалко и за развитието на науката математика. Първите му сериозни научни занимания се отнасят до нулите на полиномите и на някои класове от цели функции — област, в която преди работеше незабравимият Обрешков. Онова, което Дочев направи тук, е едно нетривиално продължение на обрешковата традиция.

На него дължим също така и едно подобрение на неравенствата на Марков и Бернщейн. Това са две широко известни класически неравенства, отнасящи се съответно до алгебрични и тригонометрични полиноми. Следващите публикации на Дочев се появиха в Докладите на Съветската академия на науките, представени от академик Бернщейн. Тези изследвания на Дочев бяха продължени от Тодор Генчев.

Вероятно най-известни са неговите работи върху впоследствие така наречения метод на Дочев за едновременно пресмятане на всички нули на един алгебричен полином. Читателят може да получи представа за него от статията на П. Бърнев.*

Научното творчество на Кирил Дочев блести не с обема, а с яркостта си. Неговото математическо дарование имаше няколко черти, които го правеха уникално. Една от тях беше конкретността. Той боравеше с такива съвкупности от идеи, че ако се махне само една от тях, то онова, до което може да се стигне, вече не е интересно. С други думи, той не можеше да бъде обобщаван. Естествената му склонност към конкретното го правеше родствен с математическия интуиционизъм в някакъв далечен смисъл, но научният му стил по-скоро можеше да се нарече романтичен. По тези въпроси от идеологията на математиката той не е публикувал нищо, пък и едва ли при неговата спонтанност някога е изяснявал докрай даже и за себе си своите възгледи, но от откъслечните фрази в частни разговори можеше да се заключи, че съвременните неконструктивни общи тенденции му бяха чужди. Той беше по-скоро последовател на Поанкаре, отколкото на Хилберт,

Кирил Дочев ценеше високо математическата красота. За него математиката беше изкуство, а конкретността — израз на стремежа му то да бъде демократизирано. Това се отнася не само до математическите му работи, а и до всяка дейност, свързана с математиката, която е извършвал.

* Списание „Математика“, 1980, кн. 5.

Журито на Международната математическа олимпиада почувства новия български стил след появата на Дочев и започна често да приема български задачи. Във връзка с олимпиадата той остави и немалко елементарни задачи, от които нашите средношколци могат да добият, макар и приблизително, конкретна представа за тази страна на таланта му.

Кирил Дочев не признаваше „лошата“ математика. Той не се стесняваше да отхвърля задачи за олимпиадите, които не харесва, независимо от кого са представени, като ги подлагаше на обоснована критика. Не се страхуваше да критикува работи на свои колеги, без да се интересува от поста им, стига да беше убеден, че тези работи са несполучливи. Ето защо имаше и немалко противници. Това, разбира се, при личност като Дочев е естествено.

Интересно е какви обстоятелства наред с природните данни са играли роля при оформянето на Кирил Дочев. Този въпрос, както и други неща, свързани с него, не са проучени. Ето няколко предварителни съображения. Той имаше слабо зрение, а това понякога дава предимство на умозрителния подход. Почти професионално познаваше музиката. Изглежда, че в определен момент от юношеството си е избрал за свой модел големия наш математик [Никола Обрешков](#). Това личи от особената топлина, с която говореше за творчеството му, от веселите случки, които обичаше да разказва за него, от приятелството му със синовете на Обрешков и от леко свенливата гордост, че е ръководител тъкмо на катедрата, която Обрешков беше заемал преди него в университета. Дочев беше твърде впечатлителен и рядко забравяше и доброто, и лошото. За Обрешков обаче направи изключение: той напълно му прости грешката, която Обрешков бе допуснал, когато поради недоглеждаме напълно го бе пренебрегнал в младите му години.

Иван Проданов